

JÄRVA TEATAJA

NR. 145. NELJAPÄEVAL, 16. DETSEMBRIL 1943. A.

Ümber telisepäeval, neljapäeval ja laupäeval. Tellimishind: kodumaale Rmk. 0.80 ja välismaale Rmk. 1.— kuus. • Toimetuse ja talituse: Palde, Torg 10, tel. 30. Toimetuse kõnetunnid lõppevad kl. 8—12. Talitus avatud tööpäevadel kella 8—17.30, laupäeval kl. 8—13. Peatoimetaja: Johannes Kaup. Väljaandja Kirjastus Eesti Ajaleht

Euroopa saatuse määravad ainult eurooplased

Saksa välisminister von Ribbentropi kõne kolmikliidu 2. aastapäeval

DNB, Berliin 11. detsember. Saksa riigihallingu kõnele Saksa välisminister von Ribbentrop Saksa-Itaalia-Jaapani sõjalise liidu teise aastapäeva puhul. Välisminister ütles kokkuvõttes järgmist:

Saksa-Itaalia-Jaapani sõjalise liidu teise aastapäeva puhul annan meie liitlastele üle Führeri nimel saksa rahva teotvõtteid ja Itaalia rahvale.

Liidu teine aastapäev seisab suurte võitluste tähe all. Ida-Aasias hõlavad Jaapani saagerid võid võitma kindlalt oma kätte kuni kuni varem ja kaitsevad oma olemist inglase ja ameeriklaste vastu.

Euroopas on võim kindlalt saksa ja tema liitlaste käes.

Meie väed on saavutanud positsioonid, mis oma paremuselt pole kergeid ületada ja mida vaenlane kunagi meie käest ära ei võta.

Vaadeldes kolmikpakti võitluse viimast aastat, tuleb märkida, et see on möödunud suurte võitluste tähe all. Võime olla kindlad, et meie vaenlaste tagajärjed on kindlalt meie käes ja lepinglaste võitlustagajärjed kindlustavad meie võitu. Idas seisab saksa sõjavägi kindla ja vankumatu vaagna vaenlase jõukude vastu. Enamlastes on kindlalt toetunud kaotusi ja olemine kindlad, et kind saavutab aeg, kus ka Nõukogude Liidu sõjajärgi on lõpukorral. Saksa sõdurid täidavad vankumatu oma kohust.

Ka Itaalia endise kuninga alatu reeturi töö pole andnud neid tagajärgi, mida lootsid meie vaenlased. Führeri kiire otsustamise ja tegutsamise tagajärjena seisavad praegu inglase ja ameerika väed raskete võitluste saksa ja nendega liitunud itaalia vägedega. Need suurelt plaanitud võitlusi on inglase olemisest ajatundjate võrreldud teo aeglase roomamisega.

El kohuta meid ka vaenlaste seletus suurest ofensivist Euroopa läänepoolikul. Kui see oleks täitunud juba varem, seisaksid vaastae jõud praegu Reini ääres. Tänu Führeri juhibenusele ja saksa rahva terve hoiakule on meie piirid ja kogu Euroopa kindlalt kaitstud. Võime rahuliku

meelega nentida, et niihästi Euroopas kui ka Aasias pole vaenlased saavutanud saavutada oma sõjalisel eesmärgel. — Ummikust pääsemiseks on inglased ja ameeriklased asunud uutele teedele — tsiviliseeritud ründamisele.

Et ka see meetod ei anna mingisuguseid tagajärgi, selgub saksa rahva kindlast ja vankumatu hoiakust, vaatamata rünnakutele õhurünnakutele. Sellega pole meie rahva, meie naiste ja laste moraali mitte nõrgendatud, vaid vastupidi just tugevama muudetud. Iga allahoidetud pommiga kasvab kindel teadmine, et enne pole võimalik saavutada rahu, kui on kätte saadud sellele maale, kust pärinevad naiste ja laste koskele loobitud pommid.

Ka vaenlase teine meetod murda vastupanu — hulgiste konverentside pidamine — ei anna mingisuguseid tagajärgi.

Suurte sõitude ja sõnadega tahetakse meid veenda vaastae suures jõus ja kolmikliidu mõttetuse.

Churchilli, Roosevelti ja teiste vaastae leeriist pühad oma rahvale luua pettust, mille järgi nõukogude täht ripub Ida-Euroopa kohal ja inglase, ameerika kaubandustegelastele on oma sõrsid Frankfurtis ja Berliinis ilmsel avanud. Tegelikult aga kõneleb suurest rahutusest ja ummikust vaastae poole, millest pole loota mingit väljapääsu.

Ka kõigi konverentside tagajärgi võib nimetada äärmiselt negatiivseks.

Konverentside asjaosalised ei üen viat isegi, et nad saavad kolmikliidu juhtkonnale avaldada suuremat mõju. Kõigile seadeks on selge, kes on tegelikult selle sõja põhjustajad. Need on Churchill, kes on peasüüdlane sõjas Inglismaa, siis Stalin, kes 20 aastat valmistas punaarmee ette rünnaku Euroopale ja kõigepealt Roosevelti, kes andis esimesena käsu tulustada saksa laeva ja uputas viimaseid. Igatüüpi on selge, et nende võimude pühad on kõigepealt imperialistlikku laadi. Iga nimetatud kolme võimu pühade on vallutada võimalikult

suured maa alad ja oli otsustada Euroopa saatuse.

Meie eurooplased kõneleme hoopis vähem Euroopa tulevikku kujundamist.

Meie esimeseks pühadeks on sõja võidukas lõpp.

Pärast seda alles on meil otsustada lähemaid küsimusi. Kindel on see, et saksa, itaalia ja nende liitlaste tuleviku kohta on sootu teine, kui seda sooviksid Churchill, Roosevelt ja Stalin oma imperialistlike võimupühade nimel. Eelkõige peame unes Euroopas valvama, et Euroopa mandri asust ei tuleks määrata jõud, kel pole meile midagi ühist, kes juba ruumiliselt siia ei kuulu. Nagu Ida-Aasias valitsevad seasel jõud, nii ei tohi ka meie mandril tungida üheki võõras võim.

Tuleviku Euroopat kujundavad, valitsevad ja kaitsevad ainult eurooplased.

Kaigi meie vaenlased ennustavad suurt üldist rünnakut Euroopa mandrile, vaastae nalle kindlalt. Nad võivad tulla. Meie oleme valvel ja võtame nad vastu ägeda tulega.

Tokio mõtleb rindekangelastele

Tokio st. (DNB). Jaapani pealinn pühitsetes Suur-Ida-Aasia sõja teist aastapäeva pidulikkustega, mis kõik oli pühendatud rindevõitlejatele ja kinnitas unesti tahet totaaliseks panuseks kuni lõppvõiduni.

Kell 11. 59 pühendas rahvas ühe minuti vaikseks palveks võidu eest. Pärast jooksi saadeti sõduritele kingitust ja kirju. Jaapani natsionalistidele korraldas õhurünnakurünnak.

8. detsember oli ühtlasi Suur-Jaapani moorooli 15 miljoni liikme mobiliseerimise tähtajaks, kes rakendatakse uudemaade harkimisele, samuti ka rahvusliku säästmisliikumise toetamiseks ja teisteks ülesanneteks, mida sõda nõuab.

Kell 19. 20 kõneles Jaapani ringhäälingus peaminister Tojo.

USA lahingulaev „Wisconsin“ uppunud

Tokio, 11. 12. (DNB) Erapoletnist alikaat saadud informatsiooni põhjal laeti neil päevil Philadelphia sõjasadamas vette USA lahingulaev „Wisconsin“. Kuna pole kombeks anda kahele laevale üht ja sama nime, on uus laev vaimu- ja meelest võetud USA valitsuse mandõvrika, et pääseda „Wisconsin“ hukkuks toonistamisest, millise laev uppus ühes viimastes Bouganville'i lahingutes.

Politrukid anglo-ameeriklaste väeosadesse

Stokholm, 11. 12. (DNB) „Ny Dagligt Allehandale“ teatab, et juba lähemal ajal saadetakse Nõukogude „aukompantid“ (tähepand, politrukid) mitmesuguste sõjategevuse väljajade tööle. Need võivad koosneda politrukkest, kes on võitlustes ründelisel nõudunud üles erilist tublidust ja kes pühad inglase ja USA väeosadele peavad andma „eeskujut“.

Lätis neli aastakäiku mehi tegevteenistusse

Läti vabatahtliku SS-leegioni kindralinspektor R. Bankerise poolt avaldati 1. detsembril korraldus, millega kutsutakse varem avaldatud seaduse alusel tegevva teenis- tuses kõik Läti meeskodanikud, kes on sündinud 1924., 1923., 1922. ja 1918. a. Meeste vastuvõtmine algas Riias 6. det., kuna mujal ülemaalselt aga 13. det.

Neegus taotleb uuesti kroonimist

Roomast, 14. 12. (DNB). Nagu Rooma teadetebüro „Correspondenza“ teatab, on neegus pöördunud täie tõega Inglismaa poole sooviga, et ta tahab end laeta peale sõja lõppu Rooma kapitolilt uuesti kroonida. Seda fantastilist nõuet toetab Aheasiinla orjajepidaja vihje, et selle läbi tehakse heaks kahjud, mida ta olevat kannatanud maa okupeerimisel Itaaliast läbi.

Briljandid kolonel Schulzile

Führeri peakorterist, 15. det. Führer annetas kolonel Adalbert Schulzile, ühe soomusvägemendi komandörile, kui 9-dale sõdurile Saksa sõjaväes Tammelahe mõrkudega ja briljantidega Raudristi Rühmitati jõude.

Jaroslavski — ohvritall „marssal“ Stalini „uue usu“ ja „sõpruse“ altari

Stokholmist, 15. det. (DNB). Siin- seis neutraalses ringkonnas pühivad vlad kuulused, et ääja arund nõukogude jumalavastaste liikumise juht Jaroslavski ei ole arund loomuliku surma, vaid on Stalini käsu mõrvatud. Stalini olevat teda nii öeldi oma „sõpruse“ altariel Yorki ja Canterbury piiskoppidele ohvrika toonud. Anglikaani piiskoppide poolt olevat Kremli ikka jälle tähendatud, et Jaroslavski isikus raskendab nõukogude-inglise suhteid. Anglikaani kirik ei saa täiel määral nõukogu- tetaada niikaua, kui Jaroslavski, kuigi vähealt kõrvale liikutuna, ikka edasi nii öelda reservis hoiatakse.

Stalini ise olevat ka vihasunud, et Jaroslavski tema „uut kuresti“ erakõnede- teravalt kritiseeris. Stalini olevat küll kavat- sus parajal juhul jälle jumalavastase liiku-

1924. a. sündinud mehed kaitseteenistusse

Besti Omavalitsuse juhi poolt avaldati vastav määrus

Eesti Omavalitsuse juhi poolt avaldati 1924. a. sündinud meeste kaitseteenistusse kutsumise määrus, mis jõustas 10. detsembril ja millise avaldasime meie lehe eelmises numbris.

Määruse järgi on kaitseteenistuskohus- likud kõik 1924. sündinastiklugu mehed, kes kuni 20. juunini 1940 omasid endise Eesti vabariigi kodakondsust, ja nad on kohustatud vastavalt sellekohastele teada- annetele ilmuma arstlikule järelevaatusele.

Olemasolevald tövabekordi kaitsetee- nistusse kutsumise ei lõpetas. Tõdvõtjad loetakse puhkusele viibijaks.

Kaitseteenistusse vastuvõetud, kes on edukalt lõpetanud gümnaasiumi eelvilma- se klassi, saavad selle kooli lõputunnistuse. Need õpilased aga, kes kolme mitterahul- dava hinnangu või veel mitteõnnitudat järeleksamite tõttu ei ole eelvilmast klassi

lõpetanud, saavad selle klassi lõpetamise tunnistuse. Ülikooli vastuvõetud kaitsetee- nistuskohustastele antakse ülikooli poolt puhkus.

Määruse teostamine on pandud kindral- inspektor Soodiale, kes on volitatud anda määruse teostamiseks ka vajalikke eeskirju.

Seda, kes arstlikust järelevaatusest või kaitseteenistusse kutsumisest kõrvale hoiab või kedagi teist pühad olevatusest või kaitseteenistusse kutsumisest eemale hoida langub karistuse alla endise Eesti sõjaväe kriminaalseadustiku kohaselt. Samuti karis- tatakse seda, kes sissekutsumist teostavate aetuste korraldusi ei täida, kui on sõna- selgelt tähendatud et need korraldused käivad sissekutsumise kohta. Kõikide sõi- tegude asju otsustab sõjariiklikus.

4.400 vangi ja 11.000 surnut

Tsherkassõi linn jäeti õõl vastu 14. detsembril vaenlasele

Führeri peakorterist, 14. det. Sõjajõude- de ülemjuhatus teatab:

Kirovogradi ja Tsherkassõi ruumis tu- gevdas vaenlane oma survet. Tekkis kibedaid, veel kestvaid võitlusi, milliste kestel nõukogud sautsid kõrgete variste ohvritega saavutada mõningas kohas maastikulist võitu. Tsherkassõi linn, millise meeskonda vaenlane oli pühadnud nädalapikkuses võit- luses asjatult süguda, evakueeriti möödu- nud õõl meie üksuste poolt käukohaselt.

Rünnakruumis kirde pool Zitomiri püha- taid meie üksused Terevi läänepoolda hajutatud vaenlase osadest. 6-13. veta, kaot- tas vaenlane seal 4400 vangi ja ümmargu- selt 11.000 surnut. Saagiks saadi või hävi- tati 927 kahurit, 254 tanki ja suur arv ker- geid ja raskeid jalaväerelvi.

Neis võitluses tõendasid eriti oma tubli- dust Tüüringi 1. Soomusdiviisi kindralleit- nant Krügeri ja Brandenburgi 63. jalväe- diviisi kolonel Scheuerpflugi juhtimisel.

Lõuna pool Nevelit ründasid nõukogud pärast tugevat suurtükiväe ettevalmistust mitme diviisiga ja tugevate soomusjõude- dega. Nad löödi tagasi, sisseenurrid rüvi- tati, teised pühastati vasturünnakutel. Arvu- kas hulk tanke jäi puruketulistatuna võit- lusväljale.

Lõuna-Itaalia rindel möödus päev, välja- arvatud kohalik võitlustegevus Aadria ran- nikul, ka eile vaiksest.

Vaenlase pommistajate üksused lendasid eile lõunatundidel udu ja tiheda plivituse varjus. Lode-Saksamaale. Arvukad kiid- ja sõltupommid põhjustasid kahjustusi mitne asula elamukvartaalides. 11 vaenlase lennu- kit tulistati alla.

Iga itaalia kaljurahn on muudetud kindluseks

Londoni ajalehtede rindeteade te masendatud toon

Genfi st. (DNB) Londoni ajalehtedes ilmuvad teated Lõuna-Itaalia rindelt on endiselt väga masendatud. Nii kirjutab „Times“, et kõrgis rindelõikudes võideldakse vihaselt, sest saklased osutuvad anglo- ameeriklastele kõige viasamat vastupanu. Iga kaljurahn ja mäehari on muudetud kindlu- seks.

„New Chronicle“ kirjutab: Praeguses olukorras meenutavad võitlused Itaalias halba unelmat 1914.—1918. a. maailmasõja-

Kunstiühing Pallas alustab uuesti tegevust

Kunstiühing Pallas pidas hiljuti erakor- ralise peakoosoleku oma tegevuse uuesti alustamiseks. Juhatuses esimees Pütsep ter- vitas kokkutulnud liikmeid ja avaldas rõõ- mu ühingu anlikme, hiljutise juubliari prof. Gustav Suitsu kohalviibimise üle. Vahepealsele sündmuse keerises surma läbi lahkunud aulikmeid Ants Laikmadi ja Krist- jan Rauda ning lihtlikmeid Ormissoni ja Mikkmaad mälestati väikes pühitõusmiega.

Kuulatas ära senise juhatus poolt koos- tatud aranded, volitas koosolek senist ju- hatust edasi ajama ühingu asju kuni järg- mise aastakoosolekuni, mis peaks kokku tulema kevadel. Ühtlasi võeti vastu lähema aja tegevuskava, kus peamiseks sündmuseks näib kujunevat ühingu 25-da aastapäeva tä- bistamine. Lelti, et sel puhul tuleb korral- dada suurem kunstlinnitus ja pidulik aktus.

Koosolekul võeti vastu ka 4 uut liiget ja nendega koos on ühingu liikmete arv tõus- nud 47-le.

Linnulennult vaadatuna: stukagrupp star- dib järjekordseks panuseks. (Pr.-sõjajärgi. Grosse. GD.)

Möödunud õõl heitsid vaenlase häirimis- lennukid pomme Reini-Vestfaali töõstuspiir- koonale.

Moskva konverentsi esi- mene tulemus

Stokholmist, 13. 12. (DNB). Nagu Moskva ringhääling teatab, sõlmiti Kremli Stalini ja Beneshi vahel leping „vastastiku- kuse abistamise ja koostöö kohta“.

See leping on Moskva konverentsi esi- mene järeldus, millega Stalinile ta anglo- ameerika liidukaaslaste poolt kinnitati Euroopa loovutamise bolshievismi hoiokse. Ka- sutades Beneshi peidutustunnuna, avalleb bolshievistlik diktaator teisi emigrantide- klikkide järgijama Beneshi eeskujule. Nii loo- dab ta teostada oma soovunelmat bolshie- vistlikust Euroopast. Tähelepanuväärne on, et London ei mainigi emigrantide lepinguid. See tähendab sama palju, kui et Stalin ei võta neid lepinguid tõsiselt. Tema üksinda määrab, mis on lepingukõlvuline ja mis näib talle bolshievismi teerajajana kontinen- dil sobivana.

See Stalin-Beneshi leping on Inglismaa väljajõitumise ja võimetuse uueks tõendiks, sama Inglismaa, kes kord etendas väikste rahvaste „kaitset“ ja tõmbas selle pettuse- ga pagulavalitsusel enda poole. Nii on pilt muutunud: Inglismaa ei ole tabet ega jõudu tõmmata kriipna läbi Stalini plaanidest, ka- sutada väikerahvaid bolshievismi eelviima.

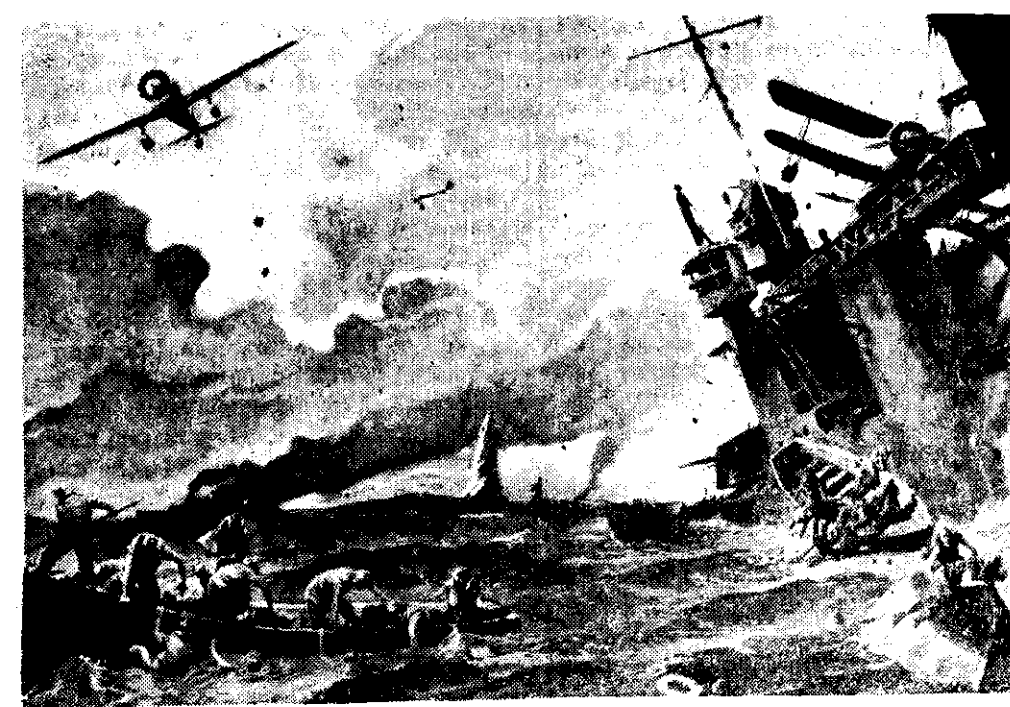
Churchilli blasfeemiline hü- vastijätt Staliniga

Madridist, (DNB). Londoni „Ya“ kir- jastaja nimetab sealtse ironiaks, et Chur- chill jättis Teheranis Stalini järgmistele sõna- dega jumalaga: „Elage hästi, marssal Stalin, Jumal saakui Teid!“

Peatoimetajate vahetus „Maa Sõnas“

Rahvakasvatuse Peavalitsuse juhataja B. Meret, kes oli ühtlasi aumetikukuit „Maa Sõna“ peatoimetajaks, on tõõrhkuse tõttu oma soovil lahkuunud peatoimetaja kohalt.

„Maa Sõna“ uueks peatoimetajaks on nime- tatud seniae „Eesti Sõna“ peatoimetaja A. Kivikaa.

Pk.-Baltz-Atl on andnud ütalloodud joontsel edasi jaapanlaste õhurünnaku ühele ameerika lennukikandjale

Eesti sanitarile kangelastegude eest Raudrist

Ka haavatasamine ei takistanud teda täitmast oma kohuseid kamraadide abistamisel

„Haavatuid ei tohi mingil juhul maha jätta“ need on kirjutamata käsknad rindel. Ja haavatuid ei jäetagi maha, vaid neid abistatakse igal juhul, olgu olukord kui tahes raske. Haavatud teavad seda ning usuvad ja usaldavad sanitarid, kes neid abistavad. Alljärgnev lugu on eesti vabatahtlikust, sanitar Arnold H.-st, kes kolmel juhul haavatud kaasvõitlejaid abistades riskis oma eluga.

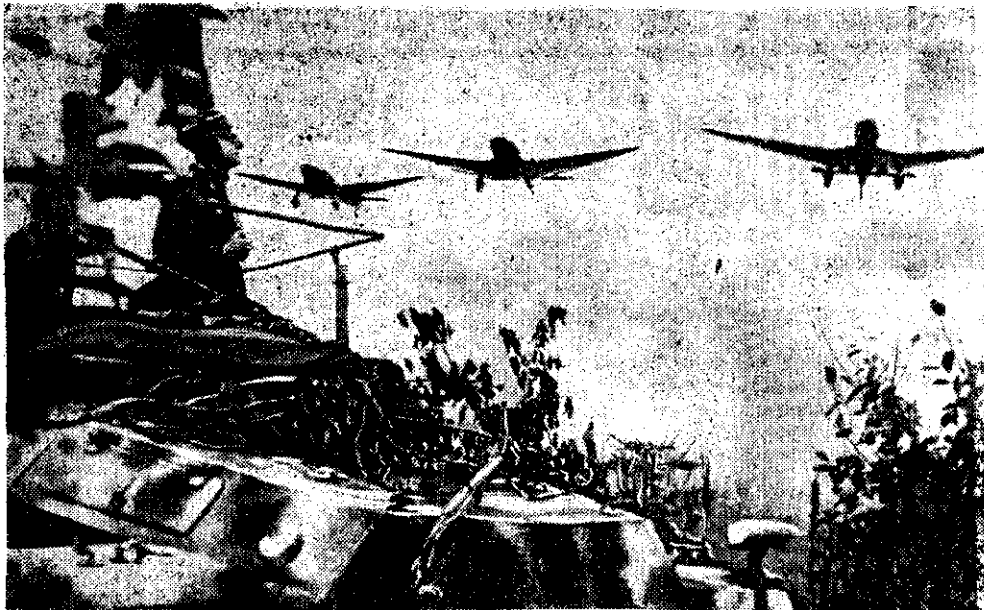
Asusime rindelõigus St. ümbruses. Vaenlane ei lasknud neil päevil endast midagi kuulda. Meie kompanii seisukohad ja ei-kellegi-maa olid selges piikesepaistes.

Üks meie mehi oli roomanud üksinda läbi meie traatõkke, et kõrvaldada bolševike miine, mis olid meie seisukohtade ette välja pandud. Vaenlase täpse laskurid aga olid valvel. Nad märkasid meie kaasvõitlejat ning avasid talle hästihiitnud püssitule.

Olime kaasvõitleja kaotanud silmist, sest maastik, kus ta asus, oli meie kaevikuist raskelt nähtav. Äkki kuulisime, et kaasvõitleja annab signaalvilega hädasignaale. Meie kompanii sanitar H. patus luba miina aitama kaasvõitlejat, kes kahtlemata on haavatud ega suuda enam roomata tagasi. Saanud loa, lahkus H. kohe kaevikust ja roomas suunas, kus ta arvas asuvat haavatud kaasvõitleja. Jaotlem läks temaga kaasa. Ägult bolševikud ei märganud neid ning tulistamine vaibus täielikult. Kui aga sanitar ja jaotlem jõudsid kaasvõitleja lähedusse, kelle hädasignaale me äsja olime kuulnud, märkasid bolševikud siiski neid ja avasid neile püssitule. Abistajad jäid nüüd ühte madalamasse kohta, mis hädavaevalt pakkus varju, lamama. Siis aga liikusid järkjärgulise ja hüpätena kaitseta maastikul ja vaenlase tule all edasi, haarasid kaasvõitleja, kelle nad leidsid haavatuna lamamas ja vedasid ta ühiselt ühte vaondisse. Bolševikud tulistasid kõiki kolme ägedasti, õnneks aga ei tabanud. Sellest vaondist vedasid sanitar ja jaotlem hiljem haavatu meie kaevikusse.

Mõni päev hiljem tulistasid bolševikud suurtükidest üle meie peade meie seljatagust maa-ala. Sel maa-ala peitusid „pardid“ (meie vabatahtlike erikeeles bandidid, mis on lühend sõnast „partisaan“), kes ähvardasid meid seljatagant. Seepärast olid saadetud välja selles suunas külgsalgad, kes pidid seal luuretoimetama ja meie seljatagust julgestama. Üks külgsalgadest sattus aga bolševike suurtükile alla ning üks vabatahtlikke varises raskesti haavatuna maha. Käskjala kaudu kelle külgsalga vanem saatis meie kaevikusse, paluti sanitari abiks. Sanitar H., kellele nende ridade kirjutaja tegi ülesandeks asuda aegaviitmata haavatu abistamisele, seisis küsimuse ees, kas vältida vaenlase tulistamise all asuvat maa-ala ja teha suur ringtee või joosta otse läbi suurtükile. Otsustamine polnud raske: kuna sanitar pidi sellega arvestama, et raskelhaavatud kaasvõitleja elu alalhoidmine sõltub minuteist, siis jooksis H. otsejones üle kaitseta ja vaenlase tule all oleva maa-ala ja jõudis õnnelikult rasketihaavatu juurde.

Kaasvõitleja oli haavatud mürsukilust kaela. Kild oli purustanud rangluu ja tunginud siis hingekõri ja kaelaalvikoosse vahelt kaela, kus jäänud peatama. Sanitar asetas haavatu hädasignaale ja viis siis kaasvõitleja sidumispunkti. Veidi hiljem ründasid bolševikud meid, kuid visati vasturünnakuga taga.

Bolševike hirm — stukad — siirduvad järjekordselt panusele. (GD)

Si. Seejuures saime ligemale paarkümmend vangi. Seepeale küllvas vaenlane meid tund aega suurtükitega üle. Selle tule läbi olid meil mõned haavatud. Haavatud lamasid meie võitlusõigus mitmes kohas. Vaenlase marutule all pidi sanitar H. neile andma esmaabi ja siis toimetama haavatud sidumispunkti. Sealjuures sai ujas sanitar H. ise haavata — peatuma jäänud mürsa kullust vasemasse õlavarde. Hoolimata haavast jätkas H. haavatud kaasvõitlejate abistamist, kuni kõigile oli esmaabi antud ja läks alles siis ise sidumisele.

Siinkirjeldatud kolmel juhul haavatud kaasvõitlejate ennastalgava abistamise eest annetati Führeri poolt sanitar Arnold H.-le II klassi Raudrist.

Kakskümmend viis aastat põlevkivitööstust Eestis

Küesoleva, 1943. aasta sügisele langeb Eesti põlevkivitööstuse ajaloos kaks tähelepanuväärivat tähtpäeva.

Septembris kahekümne viie aasta eest, saksa okupatsioonivõimude poolt antud eriloal, alustas Berliini firma A/G „Internationales Baukonsortium“ põlevkivi kaevamise töid Kohtla-Järvel ja kaks kuud hiljem, 25. novembril 1918, võitis insener M. Raud Eesti Ajutise Valitsuse volinikuna Kohtla-Järve põlevkivimurrud A/G „Internationales Baukonsortium“ üle, leppides kokku Kohtla-Järvel töid juhtiva saksa ülem-inseneri G. Kloeberiga, et kaevandustööd jätkuval ajal A/G „Internationales Baukonsortium“ juhtimisel, kuid alates 25. novembrist 1918 Eesti valitsuse arvel.

Idast pealetungivate enamlaste surve all katkestas Kohtla-Järve põlevkivi-

kaevandus töö juba 29. novembril 1918, mil saksa juhtkond lahkus. Enamlased võtsid üle kaevanduse 7. detsembril.

Pärast enamlaste põgenemist 1919. a. jaanuaris (Kohtla-Järve vabanes 16. jaanuaril) võttis säilinud seadmed ning tööde juhtimise üle Eesti Ajutise Valitsuse kaubandustööstusministerium. Kuna muutunud oludes saksa firma ei tunnustanud enam asja vastu huvi, tasus Eesti Valitsus pärast Vabadussõja lõppu, vastava kokkuleppe alusel, A/G „Internationales Baukonsortiumile“ Kohtla-Järvele toodud ja sinna mahajäänud seadmete hinna ning kulud.

Eespool toodud asjaoludel loetakse Eesti vanima põlevkivitööstuse sünniajaks ja põlevkivi-tööstuse alguseks Eestis üldse 1918. a. sügist.

Välismaa tunneb huvi Eesti vastu

Eestlased esinesid ettekannetega välismaal bolševistlikust ajast Eestis

Tallinna Ringhäälingu saatkava juhataja Herman Malvet jõudis äsja tagasi pikema matkal Kagu-Euroopasse, kus ta saksa riigi propagandaministeriumi ja välisministeeriumi korraldusel esines koos oma kaaslastega ettekannetega bolševistliku aja kohta Eestis. Oma huvitava reisi muljete kohta andis H. Malvet ajakirjanduse esindajale juttuajamise, kõneldes oma reisi eesmärgist ning kogutud elamustest.

Milliseid mait kullaastate Teie oma matkal? — esitame härra Malvet'ile esimese küsimuse.

— Minu reisi eesmärgiks oli Bulgaaria, kuid vahepeal olid kavas ka lähemad peatused Serbias, Ungaris ja Slovakkias.

— Milliseid piirkondi Bulgaarias puudutas Teie reis? — jätkame oma vutelu.

Minu reisi kaaslased ja mina saabusime kõigepealt Bulgaaria pealinna Sofiasse. Pean nimelt mainima, et koos minuga tegid selle reisi kaasa ka kaks teist eestlast, härrad Kiirats ja Treier, kellel 1942 aasta lõpul õnnestus Velikiye Luki juures üle tulla puna-armeest Saksa poolele.

Sofiat jatkasime teekonda Plovdivi, Bulgaaria tubakatööstuse keskuse, sõit läks reis Star Zagorasse ning edasi Tirnovosse, Bulgaaria vanasse pealinna. See ajalooline ja kaunis linn on kõigile bulgaarlasele — nagu mingiks pühapaigaks. Iga bulgaarlane peab oma kohuseks vähemalt kord oma elus külastada Tirnovot. Linn ajaloolist tähtsust iseloomustab eegi fakt, et Bulgaaria kuningriigi troonipärija kannab alati tiitlit — Tirnovo vürst.

Tirnovost siirdusime Suomenisse, kus elab palju türklast. Kõnelemata arvukalt mõõdest asub selles linnas ka türgi vaimulik ülikool. Huvitav oli jälgida nende tulevaste islami vaimulike elu. Noored poisid, kes valmistuvad islami vaimulike kutsele, saavad õppeasutustel püü korderi, kuna sõda tuuakse nelli kodut järele. Ka toitu peavad nad valmistama ise.

Edasi sõitsime Varnasse. Musta mere ääres, mis on Bulgaaria suurimaks ja tuntuimaks kuurordiks.

Kuigi vee soojus oli veel 14 — 150, ei peetud lõunamaal suplemist enam võimalikuks, kuna sähil inimesed ei minevat vette, kui vee soojus on alla 200.

Järgmine peatus oli Svištovis, mis on Bulgaaria suurim koolilinn. Peale kaubanduskadeemia leidub sähil ka mitu gümnaasiumi, kuhu saadetakse lapsi õppima Isegi Sofia.

Svištovist jatkasime teekonda Plevenisse, et sähil pöörduda tagasi Sofiasse.

— Kus kohas toimusid Teie ettekanded? — Ettekanded toimusid kõigis linnades, kus peatusime. Selleks oli alati reserveeritud suurim kohalik saal, kas mõnes teatris, kinosa või mujal. Kuulajaid oli vastavalt ruumi suurusele 500 — 1000 inimest. Oma ettekanded andsin mina tlevalate Eesti okupeerimise eellootat Nõukogude poolt 1939. a. ning samuti 1940 ja 1941 — aasta sündmustest, kuna minu kaaslased jutustasid oma elamusi Nõukogude Liidus.

Ettekannetele suhtuti kõikjal suure huviga, esitati palju küsimusi, ning näiteks Svištovis tuli mul esineda kahes gümnaasiumis eriettekannetega Eesti üle vastavate koolide juhatajate tungival soovil.

Ettekandel Sofias, millest võttis osa välisuseliikmeid, parlamentaasadikid, kõrge- maid sõjaväelasi, ajakirjanduse esindajaid ja teisi Bulgaaria avaliku elu tegelasi, tuli anda sageli ka üheksaajalisi vastuseid nende poolt esitatud detailküsimustele.

— Milline oli Teie üldmulje Bulgaariast?

— Kõigepealt pean rõhutama, et meile osutatud vastuvõtt oli suurepärase. Kuigi Bulgaarias tunti Eesti vähe, osutati meie vastu suurt huvi ja tähelepanu. Bulgaaria rahvast võib mitmeti võrrelda eesti rahvaga eriti tungit hariduse järele. Hoolimata sõjast käib Bulgaarias üheseltusöö tle hoo- ga, mis üldse iseloomustab bulgaarlasi kui üht edasipüüdlikku ja teadmiste järeleliht rahvast.

Kus kohas peatusite Te veel oma matkal?

Bulgaariast lahkusime järele oli peatus Serbias, kus Belgradis tuli samuti esineda ettekandega. Üldiselt aga jättis Serbia mulje, et ta on sõjast rohkem puudutatud. See- järele sõitsime läbi Budapesti Bratislavasse Slovakkia pealinna, kus tuli meil taas esineda ettekandega bolševike võimu üle Eestis.

Peab ütleva, et Bulgaarias, eriti aga Ungaris ja Slovakkias sõites tekkis paratamatult mulje, nagu polekski kuski sõda, vaid kõige sügavam rahueg, kuna neis mais leidub kõike niivõrd külluses.

— Mis keeles esinesite Teie ja Teie kaas- lased, esitame taas vahetküsimuse?

— Meie kõneleime saksa, vene ja isegi prantsuse keeles, kusjuures meie ettekan- det tõiigi kohe bulgaarisi keelde.

— Milline oli Teie üldmulje reisist?

— Pean ütleva, et meie ringisõdu ajal Bulgaarias kirjutasid sähised lehed õige palju Eesti kohta, mis kahtlematult oli väga meeldivaks elamuseks. Üldse võib ütelda, et nende 12 päeva jooksul, mis viibisime Bulgaarias, kirjutati Eestist vahest ehk rohkem kui mõõdunud kahekümne aasta jook- sul.

H. Treffneri gümnaasiumi 60. aastapäev

Hugo Treffneri nimeline gümnaasium Tartus pühitses laupäeval ja pühapäeval oma 60-dat aastapäeva. Aastapäeva tähistavad sündmused algasid laupäeva õhtul ülikooli kirikus korraldatud jumalateenistusega, millest osa võttis kooli õpetajaid ja õpilaskond, lastevanemad ja Tartu koolitegelased.

Pühapäeva hommikul gümnaasiumi praegune direktor A. Raielo asetas Tartu ülikooli uuel surnuajal kooli asutaja Hugo Treffneri kalmukünkale pärja, mille juures viibisid gümnaasiumi kõigi klasside esindused.

Pidustuste keskpunktiks kujunes kell 12 kooli võimlemislaalis korraldatud aastapäevaaktus, millest peale kooli oma pere võttis osa arvukalt aukülalisi

Ikka lõbusalt ja naeratades võitleb saksa sõdur nii lõunas kui põhjas (Wb.)

HIRMU

õudust ja idüll

MALESTUSI SAREVERE SÕJAKAIGUST

Hulga inimeste toitlustamine keldris läks keeruliseks. Kõigil polnud oma toidutagavarasid kaasas, eriti neil, kes kaugemal töölismajadest lastega keldri kogunenud. Mõned olid linnastki. Elamutesse tagasi ei saanud. Tulistamine oli liiga äge. Suitu pärast keeta ka ei saanud.

Moodustati lõpuks asutustevaheline toitluskomitee valitseja, vabrikudirektori ja kooliõppejõududega eesotsas. Komitee ülesandeks jäi toiduainete hankimine. Tegelikult tööks jagunes varjendirahva naispere nelja rühma, igaüks eritoitlusejuhiga eesotsas. Toitlustada tuli ligikaudu 60 inimest päevas. Mõnikord pisut vähem, mõnikord aga rohkemgi, sest linnast tuli vahest sõjapõgeneid, kes lühemat aega peatusid ja siis lubadega kaugemale rinde taha lasti minna. Eriti palju oli „lähikäljaid“, kui Türi mobilisatsioon oli välja kuulutatud.

Esimene komitee ühisloona valmistati priimustel all keldris. Kooli suure alumisruumkatla alla asetati kolm priimust, mille eest hoolitses eriline „tehniline jõud“ (üks piimatehase mehi). Olid veel veetootjad, puulõhkujad ja muud „ametimehed“. Oli üsna lõbus ja põnev kogu see askeldamine. Inimestel oli tegevust ja ülesandeid, ning tähelepanu sai üha ägenevalt lakkamatult kahurimüralt pisut kõrvale juhtida.

Mõned naispõgenikud olidki juba üsna verest ära, ja mõned lapseidki hoidsid valjemate kargatuste juures juba kõrvu kinni.

Ühel õhtupoolel toodi kolm poissi, kes metsast tabatud. Pandi õösiks keldri. Hommikul viidi rügemendi staapi.

Meie väerühma staap asus uue karjalauda ülesõidu all.

Õhtul läks pommitamine nii ägedaks, et magamisest enam juttugi ei olnud. Kuulati vaid, kuidas haukusid punaste suured „koerad“ ja siis väikese vaheaja järgi hakkasid tulisel ja ägedasti peale ka „meie“ vähemad. Oli see aga alles üks ladumine! Aga süda oli nii rõõmus ja kerge, kui keegi ütles: „Das sind jetzt unsere!“

Õõsi toodi üks tüdruk, kes ütles end Türiilt põgenenud olevat. Ujunud läbi jõe. Sillast muidugi üle ei saanud. Andis mõningaid teateid punaste miiniheitjate asukohtade üle, kõneles samuti piilujatulejuhtidest majades ja kirikutornis.

Tüdruk viidi staapi, lauda juurde, majori ette. Perenaine tõlgina kaasas. Sähil kordas oma teateid. Siis mähiti läbimärg tüdruk vaipadesse, asetati mootorratta kõrvalekorvi ja saadeti rügemendi staapi. Pidi autasu saama, kui teated õiged.

Särevere staabi üle aga lendas sädemevihke. Äsja oli sähidatud üks töölismaja lauda taga. See lõõmas leekides. Pikad tulekeeled limpsasid uue laudagi järele, sädemetest kõnelemata. Kiviehitisi aga ei sähitud nii kergesti, ja tuleõhk kandis sädemeid lagedate väljale suunas. Õnneks.

Töölismajast polnud päästa enam midagi. Kuus perekonda jälle ilma peavarjuta ja enamasti puupaljad!

Kui vaid naabermaajagi säiluks! Läbi vaikiva, võikalt valgustatud pargi läks perenaine tagasi keldri. Mis südamega sa teatud nüüd inimestele, et peavari hävib! Ei, parem juba esialgu mitte midagi lausuda. Tekib õõsi paanika. Päästa ei saa niikuinii midagi. Aga südamele peab see painaja kergendust saama. Sosistab naabrile, valitsejaprouale, milles asi seisneb... See ohkab ja vaikib ka...

Granaadheitjad töötavad vaid edasi.

Vaheaegadega. Kaugemat, siis jälle lähemal kõmisevad mürsad... Lapsed magavad...

Ja siis hakkab keldri eesruumis vaikelt halisema ja nutma vana haiglane naine...

Tüdruk oli staabist tagasi toodud keldrisse sõbima ja eidekesele usaldanud, et töölismaja põles.

Seal hävis eidekese varandus. Kõik riided, viljakotid, mõõblinutuke ja majariistad...

Ja muidugi — kerge see pole. „Aga elu on alles, mees ka siin varjul, küll läheb jälle kõik edasi kui rahu tuleb“... troostitakse eidekest ja palutakse kannatada. Raske see oli, hoida vaikelt vanakest, et vähemalt lapsed ei ärkaks ja õõsi hirmu ei tunneks. Õnneks olid teised põlenud maja elanikud ka kaugemal keldri võlvide all, ei kuulnud halisemist.

Ja hommikul selgus, et tolle eidekese elukorter polnudki põlenud! Teine töölismaja, kus ta asus, oli imekombel säilinud.

Kannatajad olid hoopis teised perekonnad, kes enamikus oma vallasvarast üsna lagedaks jäid. Aga taluti vapralt. Isegi vana aidamehe naine, kes oli päästnud vaid poja õmblusmasina ja mõned mehe riidetükid, mis ennem sugulaste tallu viinud, istus vaiksest, silmitades langes vaid paar üksikut pisarat, kui oli ahervare ümber ära käinud ja hävitust näinud.

Järgmine hommik, 22. juuli, sõja algusest esimene kuu mõõdunud, oli vaikne, ja ilm väga kaunis.

Kõik granaadi- ja miiniheitjad olid puhkama heitnud. Meie omad oma töö teinud.

Lubati juba leivaahju kütta ja kõõgis toimetada.

Hommikueineks sõõdi siiski veel sõdurileiba, mida noor sõber Gerhard lahkesti oma majandustulemalt muretsenud. Lõuna oli uhke: vasikapräad salatit

ga ja kartulitega. Piima sai ka veel. Kõik värskes õhus. Puude all, Mehed matsid pargis 6 hobusekorjust.

Kõigi asutuste juhtkonnad olid labidatõel. Vahel võeti „desinfitseerivat olust“, mis vabrikust veel säilinud. Eriti häas tujus oli valitseja, kes ühisvaimu ja ühistööd väga ülistas.

Egas need „juhid“ muidu nii ühist keelt küll ei leidnudki! Nüüd aga kerkis Särevere parki ühine pikk kääbas ja sähilis mälestuseks tollest üksmeelsest kaunist suvepäevast.

Naisedki leidsid üksteist, istusid treppidel ja pargis ning ajasid pikki jutte minevikust, elust ja — tulevikust.

Mehed olid töö lõpetanud ja end vana kaevu juures puhtaks küüritanud. Valitseja seisis veel sähil ja kandas midagi, nagu isand kunagi.

Äkki viuu!! ja varsti — prauhh!! Granaat lendas üle pargipuude ja maandus puuviljaat. Kusagilt vingus veel paar kuuli.

Härra pruunid silmad välgatasid korra kotkanina kohal kuulide suunas ja siis — jalgadele valu!

See oli tõsisest olukorrast hoolimata üsna lustakas pilt, kui tise väikekavaline härra, jalas „obligatoorsed“ laiad valitsejakalifeed, sai sellise kiiruse sisse, mis parimale tühimaajooksjale vii väledaimale karjapoisile poleks häbi teinud!

Eks teised ju jookanud ka. Kui kõik õnnelikult keldris, — valitseja oma tugitoolil puhates — nõõkis noorvalitseja vanamehlikult-tõsiselt: „Küll aga isa lüdis!“... Endal silmanurgas sama kelmikas naerumise, mis nüüd väljaspoole hädaohtu pääsenud isalgi.

Õhtusöögiks, niisiis, pidi keldrisse jääma.

Kogu aja haukusid kahurid vastamisi, nagu suured koerad.

Hiljem, kui pisut vaiksemaks jäi,

asuti muidugi jälle õue tagasi suviõhtu nautima.

Äkki — uuesti prahvatus ja Punisaare mäel süttis momentaalselt põlema elamu. Leek lõi kõrgele. Suitu keerles heleda maanteeriba kohal mäe-veerul... Nüüd siis lendavad juba tulilinnud!...

Oli see süütepomm määratud meile? Või tulevad kohe järgmised? Inimesi haaras hirm. Maja oli küll igatkanti läbi lastud, aga imekombel siiski veel mitte põlema sähitud. Katuses 6 suurt täistabamuse auku. Üks korsten maas. Osa ülakorra seinagi lammutatud. Pääle selle lugematud killuaukud ja kriimustused, täistabamused keldrimüüri ja verandasse. Veranda oli soga. Vasakpoolne alusmüüri ots oli lõhutud. Akendest ripnes vaid raamirahalaid. Klaasipuru lademes maja ümber. Vektorud kui sõelapõhjad. Kõikus telefoniraate...

Nüüd tuli siis oodata seda viimast — tuld. Kahurid aina kõmisesid, ja iga paugu järgi ootasid, kas leegid ei löökusagil pragisema... Õhtul hilja ilmus keldri jälle põgenikke Türiilt.

Järvamaal olid bolševikud üldmobilisatsiooni välja kuulutanud: kõik mehed 23—35 aastani! Ja nüüd neid vajus laiali. Osa Säreverregi.

Keldri mehed teadsid, et õõsiks on ette nähtud Türi vallutamine. Rügemendi komandör käinud õhtupoolel staabis, peatunud hobustematusel tulnud meestegi juures, kui nad parajasti kaevu ääres endi puhastustöödel olnud ja teatanud, et tuleb lõpp teha Türgi.

„Meie“ väeosa asus õõsi pääletungile, osa Särevere veski, teine Tori silla kaudu. Staap siirdus edasi. Olime hetkeks kaitsetud.

Hommikul, 23. juulil, asus uus staap ka keldri. Sai kusagile kolude ja toiduainete vabele härra obersteleitnant

JÄRVA TEATAJA Nr. 145
Neljäpäeval, 16. detsembril 1943. a. Lhk. 2.

Elektrivalgus särab Lõõlas

Valminud elektriliin on pikim, millise ehitatud ükski elektritööstus

Käesoleva aasta juuliku lõpus peeti vastavate asjaomaste ringkondade kokkukutsel Lõõlas Väätsa elektritööstust asutajate esimese koosoleku. Kuigi toimunud koosolekule ilmus vaid tagasihoidlikul arvul Lõõla ja Väätsa küla talupidajaid, otsustati asutada Väätsa elektritööstust. Elektritööstust asutamise tingis asjaolu, et võimaldada elektrivoolu sisseviimist Väätsa ja selle ümbruse talumajapidamistesse. Kuigi alul tekkis näiliselt ülepääsematu raskusi voolu sisseviimiseks Lõõlasse, ei heidutunud see siiski agaraid asjaastuhvituid, vaid seda pingsamalt asuti tegelike ettevalmistustööde teostamisele. Eri- lise teenid osutas siin thistu energiline esimees Heinrich Mark, kelle otse- sel juhtimisel teostus kogu ulatuslik töö. Selle töö tulemusena võidi juba mõõduvoolu laupäeval juhtida elektrivool ääja valminud kõrgepingeliini. Teh- tud töö on seda hinnatavam, et see toimus olukorras, kus leidis rida kõe- lejaid, kes alustatud üritusse suhtusid küllaltki pessimistlikult. Mõõduvoolu la- ppev aga tõendas, et hoolimata pes- mismist ning muudest asjaoludest elek- trivalgus siiski vallutas Lõõla. Allakriip- sutades ühistu esimehe H. Marki tee- neid, oleme kaugel sellest, et alahinna- ta teisi ühistu tegelasi. Ei. Saavutatud tulemused tuginevad kõigi ühistu liik- mete ühistele jõupingutustele. Ääja val- minud elektriliin on muide Eesti pikim,

mille ehitatud ükski elektritööstus. Elekt- riliini ehitamine on nõudnud ürituse eesotsas seisavalt palju jõudu, samuti palju vaeva ja tööpäevi ühistu liik- meilt. Nii mõnigi ühistu liikmeskonda kuuluv talupidaja vaatase teatava mure- ga põllule, kuhu viimane teda pakili- seil kutsus, kuid ta pingutas end ka- hekordselt, mille tulemuseks tema tööd kroonis täielik võit.

Kõrgepingeliini valmimisega ei tohi aga jääda puhkama juba saavutatud loobereile. Veel seisab ees pingsat tööd madalpingeliini lõpliku väljehitamisega. Kuigi selle valmimine toimub tule- vikus, vast hiljemalt paari aasta pärast, ei kahesta oma seni tehtud tööd ühis- tu juhatus ning loodab sama ka kogu ümbruskonna tublidelt talupidajailt. Loo- detavasti pole see aeg enam siiski kau- gel, kus kõik ühistusse koondunud ta- lupidajad, arvult 350, näevad säravas oma taludes elektrivalgust.

Käesoleva kirjutise raames ei saa aga jätta nimetamata ühe osa talupida- jate passiivsust. Sellele vaatamata, et kõhklejad tänapäeval leidub iga uudse ürituse juures, on nende arv ometi väi- ke, et avaldada mõju selle osa talupi- dajale, kes on rangelt sihikindlad kord alustatud sihtides ning üritusis. Mõõdas näib olevat aeg, kus väätsalane küsi- musele: „Kust mees sa oled?“, vastab: „Väätsalt, eks sa looostmast nää!“

Naistesukki langenute perekondadele

ERÜ poolt antakse enamlusevasta- ses võitluses langenud eesti rahvusest võitlejate naistele ja emadele jõulu- ja uusaastakingina paar sukki. Õigustatud sukki saama on kõigi praeguse sõja ajal langenute naiste ja emad, olene- mata sellest, kas langenu võitles enam- luse vastu metsavennana, Eesti Oma- kaitse liikmena, politseiüksuses, eesti pataljoniades või Eesti SS-Brigaadis. Va- badussõjas langenute naistele ja ema- dest on õigustatud sukki saama need, kes saavad pensioni.

Sukkade saamiseks tuleb esitada elukoha järele kohalikule ERÜ ringkon- naametile suuline või kirjalik soovi- avaldus ja dokumendid, millest nähtub sooviavaldaja alaline elukoht, sugulus-

vahekord langenuga ja tõend mehe või poja langemise kohta enamlusevastases võitluses, mis välja antud väeosa, hoo- dushvitseri, politsei või vallavalituse poolt. Vabadussõjas langenute naistele ja emadel tuleb esitada ka pensionisaam- teist tõendav dokument. Soovitav on teada ka suka suuruse number.

Sooviavaldusi võetakse vastu kuni 15. jaanuarini 1944. a. Pärast seda täht- aega esitatud sooviavaldustele ei anta käiku. Sukke antakse ERÜ ringkonna- ametitest välja või saadetakse postiga koju suulise või kirjaliku sooviavaldus- ja nõutavate dokumentide esitamise- sel. Nendel, kes sooviavalduse esitanud kuni 15. jaanuarini 1944, on võimalik sukki kätte saada kuni 15. veebruarini.

Ilmub „Eesti rahva kannatuste aasta“ II osa

Jõulupühade eel ilmub müügile Rahvakasvatuse Peavalituse toimetusel Eesti Omavalitsuse ametliku väljaande- na avaldatava koguteose „Eesti rahva kannatuste aasta“ II osa. Teose kirjas- tab „Eesti Kirjastus“ Tallinnas.

Koguteose teine osa käsitleb meie rahva võitlust bolševismi vastu ja annab ülevaate üksikute eluolude koha- ta bolševistliku hirmuvalitsuse all, mis ei leidnud käsitlemist koguteose esi- meses osas.

Koguteose II osa esimese kirjutis on pühendatud metsavendadele. Selles antakse ülevaade metsavendade võitlus- te kohta bolševike vastu üksikute maakondade kaupa, järgnevalt käsitel- lakse metsavendade elu-olu metsades, nende relvastust, mitmesuguseid varia- mivise, tootlustamist ning tuuakse pal- ju üksikuid episoodide ja lugusid metsa- vendade võitlustegevusest, mis kajastab nende vaprust, võitlusvalmidust, enese ohverdust ja kodumaarmastust, ning mõnegi traagilist saatust. Kirjutis met- savendadest ei tõsta esile üksikuid isi- kuid, vaid jutustab eesti metsavenna kui nimetu kangelaase sangaritegudest oma kodude ja perekondade elude kaitsmisel ja oma kodumaal vabastami- sel. Kirjutis on koostatud, isikute ja asutiste ülemaailmselt kogutud andmete varal. Aine ulatus ja materjalide roh- kus, kuid samaaegne ruumi nappus võimaldab valgustada ainult kõige olu- liasemat.

Koguteose teine kirjutis puudutab bolševistliku terroriseerimise üht kõige metsikumat ja verejanulisemat tööriista nimelt hävituspataljone. Dokumentide, säilinud arhiivmaterjali ja isikute jutus- tuste põhjal on selles peatükis antud ülevaade hävituspataljonide kujunda- misest, nende struktuurist ja eesti rah- va kallal sooritatud hirmutegudest, mis põhjustasid kõikjal ebainimlikke kannat- tusi ja hävitust.

Kolmas kirjutis käsitleb miitinguid ja rongkäike, mis teatavasti ka olid bolševikkude üheks terroriseerimise- kuld ühtlasi mõttetuks agitatsioon- vahemiks, millega püüti rahvast niveli- leerida ning vormida mingiks halliks tahtejõuetuks massiks.

Järgmine kirjutis puudutab eesti kooli mõnukogude ajal. Teatavasti pidi kool bolševike silmis olema üheks päevahendiks, mille abil püüti enne-

kõike noorsugu haarata ükskõik mis vahenditega oma mõjude alla ja ümber kasvatada bolševistliku väärtusetu- vaimus. Ometi oli aga just eesti kooli ja õppiv noorsugu see, kes osutas kõi- ge selgemal kujul oma vaenu kõigi bolševiseerimiskatsete vastu ja kujut- tas endast üht meie rahvusluse kõige vankumatumat kanti.

Kirjutised teatri, kunsti ja muusika kohta näitavad, kuidas nõukogude terror ei piirunud mitte ainult otsese vägivallaga, vaid püüdis ka terroriseeri- da ja bolševiseerida vaimu- ja kunsti- elu.

Koguteose viimane kirjutis on pühendatud eesti põllumajandusele bolševistlikul ajal. On selge, et Eesti kui põllumajanduslikku maad ja eesti põllumeest kui rahva kandvatat tupe puudutasid kõige valusamini bolševike terroriabinõud meie põllumajanduse ja põlise talupoja vastu ning katseid painu- tada bolševistliku süsteemi alla. Kirjutis annab masendava pildi bolševistliku re- žiimi laostamistööst mis põllumajanduses enne sõja lahti puhkemist ning bolšev- ike purustuse- ja hävitustööst sõja ajal, mis polnud ükski suunatud meie põllu- majanduse, vaid ennekõike just põllu- mehe isiku vastu, keda aga ei suutnud painutada ega murda see lõpmatu kannatuste aasta.

Raamat on üle 400 leheküljeline, sisaldab rohkesti pite sügavtrüki ning kaarte. Ramatu hinnaks on Rmk. 4. 50. Koguteose „Eesti rahva kannatuste aasta“ II osa on koostatud, nagu esi- menegi osa, dokumentide, arhiivmater- jali ning isikute jututuste ja mäles- tuste alusel.

Elav osavõtt „Postimehe“ ühi- juttude võistlusest

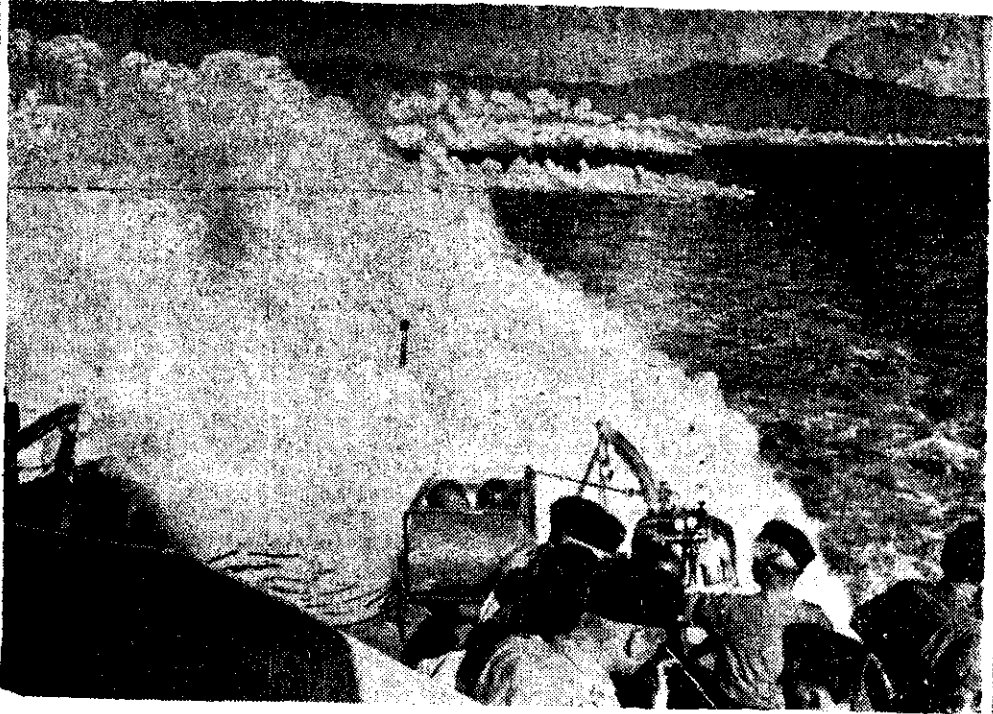
Teatavasti kuulutas „Postimees“ mõne aja eest välja lühijuttude võistluse. Käsi- kirjade viimaseks esitamise tähtpäevaks oli 1. detsember. Võistlustest osavõtt kujunes üle otustele elavaks. Ühtekokku saabus toi- metusele 87 käsikirja.

Võistlustöid ahistasid žürii, kelle esi- meheks on kirjanik K. A. Hindrey, on asu- nud käsikirja läbi vaatama.

Auhinnatud tööd ja nende autorid sa- muti kui parim tööd avaldatakse aasta vii- mases lehes.

VIRGAD KÄED

Jõuavad ka täna veel kududa eesti rindemeestele jõuluks paari kindaid või sokke.

Julgustuspaadid varjavad üht Egeuse mere sadamat kunstliku uduga, et takistada vaenlase lennukite rünnakut. (PK-sõjakirjas. Peter-Scherl.)

Türi Spordiring jälle eluõiguses

Uus juhatus valiti ametisse

Mõõduvoolu pühapäeval pidas Türi Spordiring omakaitse ruumes pikema vaheaja järele ühepeakoosoleku oma tegevuse uue- alustamiseks.

Koosolekut juhatas V. Kaasik, kes andis kokkuvõtte spordiliikmele ülevaate Spordiringi elus vahepeal aset leidnud sündmus- test ja tegevusest „Järvapoegade“ Türi osa- konnana peale maa vabastamist kuni käe- olev ajani.

Türi Spordiring, nagu muudki omariik- luseaegsed organisatsioonid, pidi oma tege- vuse lõpetama 1940. a. Ta kujundati ümber Türi Töölis-spordiringiks, organisatsiooniks, mille juhatuse enamuse määrati tollaegsete võimude poolt, et sellega ringi täie- kult täna liituda ja olenevaks teha uue kor- ra käsumeestest. Mõni aeg hiljem aga muu- deti seegi seitsaks ja ta sai nimetuseks Türi- rahvamaja kehakultuuri kollektiiv. Seegi nürisõnnitus ei saanud kaugemale oma sün- dimisest. Nii kuulsusetult lõppeski vana au- väärt Türi Spordiringi mitmekordne noo- rendamine seltsaegsete spordikokkade poolt.

Maa vabastamise järele ei saanud ring küll kohe oma pärisõigusi tagasi, kuid ees- itegutsamine võimaldas „Järvapoegade“ Türi osakonnana, mis tekitusi ei teinud ringil oma sportlikku tegevust jätkata ees- itegutsamine.

8. okt. a. a. sai Spordiring jälle ametliku loa vana põhikirja alusel edasi tegutseda oma vana nime all.

Viimase 2 aasta kestel „Järvapoegade“ osakonnana tegutsedes on spordiring pidanud kokku 22 jaagpalvõistlust, neist 5 väljas- pool Türi. Suurema üritusena on korralda- tud maakondlik raskejõustik ning osa võet- tud edukalt Järva Mängudest, kusjuures ta- lipäeval tuldi üldvõitjaks 70 osavõtjaga esinedes, millega omandati Järva talipäeva- de karikas.

Mõõduvoolu talvel on harrastatud edukalt rohke osavõtjaskonnaga siseport. Nii olid tegevuses mitmesugused rühmad rahvatant- su, käimäli, võimlemise ja muul alal. Edu- ga töötas malering ja tegeldi maadlusem- ja tõstekangide juures. Ainsult ruumide puu- dus on olnud takistuseks, et seda hoogsat tegevust jätkata. Slingi loodetakse mõnd

lahendust leida tekkinud olukorrast ülesaa- miseks. Rahaline läbikäik selle aja vahemi- kul on olnud 2500 Rmk. Suuremaid sissetu- lekuid on saadud võistlustest — 1100 Rmk a toetusena 800 Rmk. Sellest summast on ruumide korrahoid (end. kaitseliidu maja) nõudnud 1000 Rmk, muudeks kuludeks on läinud sama palju.

Järgnevat valimistel moodustati Spordi- ringi uus juhatus järgmises koosseisus: V. Kaasik, E. Hansu, A. Paasalu, E. Aasme, O. Ventsel, J. Allam ja O. Piiber. Revisjoni komisjoni valiti E. Velgre, A. Reinsalu ja A. Podra.

Uuele juhatusle tehti ülesandeks sam- me astuda ruumide leidmiseks, mis võimal- daks ringil alustada mitmekülge tegevust ja koondada ringi ümber kõiki spordihuvi- lisi eri aladeid.

L. Koidula 100. a. sünni- päeva pidustused Pärnus

Pühapäeval toimusid Pärnus Lydia Koidu- la sünniaastase tännipäeva pidustused aktuse ja pärja asetamisega Koidula mälestussam- bale.

Aktuse Pärnu 2. gümnaasiumi aulas alga- kell 11. Juba aegsasti enne seda oiid gümnaasiumi avarad ruumid täitunud noor- tega, kelle hulgas oli küllalistena rohkesti ka kooli vilistlasi.

Aktuse puhul oli kooli aulas korralda- tud ka Lydia Koidula tööst. Piltidest ja kooliarhiivis leiduvatest dokumentidest näi- tus, millega õpilased ja küllalised tutvusid enne aktuse algust. Väljapanekute hulgas pälvivad erilist tähelepanu kooliarhiivis lei- dud vanad õpilaste vastuvõturahmatud ja koolitunnistuste ärakirjad. Neist ürikuteist nähtus, et Lydia on astunud Pärnu kõrge- mase tütarlaste kooli — praeguse teise güm- naasiumi 2. augustil 1854. a., seega 11-e aastaseks. Samuti oli näha, et Koidula kuu- lus kooli parimate ja andekamate õpilaste hulka, kuna ta tunnistuste hindad olid ala- ti head ja kooli lõputunnistusel vaid väga head.

El. Marep.

Sibaveres oli kirjandusõhtu

Kui koolmeister oma kahetunnist ilukõ- net lõpetades paatosega kantistil kärgatas: „Mu pasun pangu ärkama, kõik meeste meel- le märkama“, siis paskusid ka kõrvalruu- mides juba kurjaenustavalt pudelikorgid. Konstaabel, kes ametikohuseid täites koha- setruul kõnet oli jälginud, tegi kõrga eba- määrase liigutuse, nagu tahaks kurjast vae- vajast lahti saada. Ja valvkorra pritsimehe kõrsõlul tegi jonksu, nagu kaasil, kel ki- saluu kurku läinud. Ainult küllavanem hii- gas heastumeel, kui beakskitvat suurest pingutusest minestusega võitvale kool- meistrile selga koputas: „Sa oled ikka üks kureid täitsa vunts. Jüripäevaks laseme Su pesuköögi lõõrile uue tahmaukse ette pan- na.“ Pärast tähele, mina vastutan selle eest.“

Järgmiseks oli ettenähtud õpilaste poolt koorile laulmine. Vaheajal toibunud kool- meister vehkis meeleheilikult takti lüüa, kui peletaks põuaajal parmeemale. See te- gi nalja juba parejas tujus saali valgunud publikule.

„Küll kurat titrutab — nii kui aku- laadimise generaator“, hüüdis keegi saali kaugemast nurgast.

„Rahul“, mõrgas konstaabel kohuse- truit. Kuid tuju oli juba sarnane, et isegi tema autoriteetseid korraldusi ignoreeriti.

„Ära looda — niipea ei tule“, piiksus keegi mujalt.

Vahepeal näreveris kohutavalt meieri- emand oma kuuepuudases olemises. Kõha- lika primadonna oli usaldatud temale mõningaid eelellilisi deklamatsoone. Sattu- des hoogu, pörutas ta aga juba vahvalt, heakskitvate vahelehelüte saatel:

... Väljas tuuled tuuli viivad, kuskil naksab aksepiit. Oleksid mul linnutiivad, Ära lendaksin ma siit.

„Ei seda korpest kannu linnutiivad“, po- rises Porlaugu metsavaht Pomm arvusta- valt.

„Võta vähemalt transportlennuk“, hõl- gas keegi heatahtlikult juurde. Konstaabel lõi lootusetult kõrga ja lahkus kõrvalruu- mi, et närvide pinget lõdvendada keeva- määrga.

Vaheajal kippus aga asi korraldajale viltu jooksmas. Külarästep Käärku Kustil oli ettenähtud mõningaid viiulisoolooid. Kuid kuu- eelmisel laupäeval pulmas keegi vä- hik mõned viiulikeeled katki oli timminud ja uusi isegi sealiha vastu vahetada pole olnud, siis tuli seda numbrit paratamatult asendada muuga. Viimases hädas meenus leidlikkudele korraldajatele tantsuks koha- letellitud üle valja kuulud lõõtsamees Lõõ- sa Lull. See pidi asendama puuduajat.

Lõõtsa Lull pidas ise ennast küla koo- rekilti kuuluvaks. Ta püüdis parajasti kool- meistrile selgeks teha, et kadunuks Jaan Muda olevat kord oma luules tarvitanud proosalise sõna „või“ asemel selle allegoori- list vormi: lõpeendi- hapendi- klopendi.

Kuuldes austavat ettepanekust, oli ta kohe valmis oma kõrge kunsti taet demonst- reerima.

Ja juba kõlaskidki kurvalt tontud roman- si helid, mille refrään mõnegi piigale pi- sara silmaveerle piisatas:

— Amanda istus diivanil, ja kiikas otsa liivanil.

Publik sattus vaimustusse. Koolilapsed trampisid ja mõrgasid üle kõige. Paar nõr- gemat poppilaist, kes normitoidul olid läbi ajanud, kanti minestanut alalist välja. Kor- raldajad otsustasid nõrkusehoos suure tam- mepärja, mis oli määratud küll koolmeis- trile kõne lõpul, aga mis hoopis ära oli unustatud, annetada Lõõtsa Lullile.

Endastmõistetava loomulikkusega tuli anda viis liisepala. Ja kui saali vaimustusest kaikuvasse avarusse vajusid viimase liisapa- la unistavad helid:

— Sind täna õhtul ootan ma, kui tuled, tule lootsuga, — siis leidsid korraldajad, et aeg on läinud ju- ba liiga hiliseks, et eeskavamine osa tu- leks lõpetada. Mäest, et kavast, et ette- nähtud veer koolmeistriit klassiline orelli- soolo. Seda lagu võis ta ka väga hästi järg- misel päeval lastele palvetunniis jortnada.

Nüüd läks allessee õige pidu lahti. Kant- sel ja loolid lõõtsi kolinal kokku ja avaval- si võlvas taktis hõljus täse meieriemand kiitlatoiliselt kiitsaka küllavanemaga üle p- randa.

Kõrvalruumides käis aga kibe töö. Milli- ne juat, sellest vaibki lütlakroonik. Kui aga kell kolm õõsel alustas väsimatu Lõõtsa Lull marupolkat, siis ainekese taaruva paar- ri moodustasid Karakuse Selti toetaja liige Käärnu Priidu ja kohalik konstaabel Võru.

Kuna pidustuste tempo oli muutunud peadpööritavalt kiireks, mille objektiivne jälgimine oli küsitav, siis loobun ma sellest targa.

Faktiiliseks märkuseks olgu vaid, et väsi- nud piduliste koju transporteerimiseks oli küllavanem välja käandanud küüdikorras viiskümneid kohalikku hobusepidajad.

Lõpusõnaks võiks deida, et kogu kupa- tus oli õnnestunud vähemalt sada protsenti. Järgmisel päeval käis vaid meie kohalik kirjasaatja palderjanijänu kassina ringi, et valutavale peale piiska paitavat palsami leida.

Hendrik Adamson.

Meie vastus Idale

Ei otsi me odavat haletsust —
Täit tahame tunnustust.
Ei vaja me varjuvalitust
Ega orjastamist.

Ikka seisame lauba vastu laup
Ja vaatame igale silma:
Ikka anda meil kauba vastu kaup —
Ei ühelki midagi ilma.

Relv relva ja surma vastu surm,
Nii on meie iidne tava;
Vaid siis, kui meid tuhastanud on torm,
Te lajutada jääb lava.

Jõulukünnilaid pühiks

Eelseisvaks jõulupühiks on vabaks antud teatav kogus jõulukünnilaid. Jõulu- künnilad tulevad müügile ostulubade alusel. Ostulubasid annavad välja koha- likud omavalitsused. Tallinnas, Tartus, Pärnus ja Narvas linnavalitsused, kõigis teistes keskustes maavalitsused.

Künnilaid jaotatakse esmajoones asutuste poolt korraldatavate ühisjõulu- puude jaoks, nagu lastesõimeid, laste- aiaid, lastekodud, kooli- hoolekandeasu- tised, haiglad, omavalitsuse asutised, jne. Ühisjõulupuude jaoks ettenähtud künnil- de arv ei tohi üldsta üle 30. Edasi tuleksid künnilatega varustamisele üksik- kud lasterikkad perekonnad, kuid mitte üle 10 künnila perekonna peale.

Teatav kogus künnilaid reserveeri- takse rindevõitlejate perekondadele, kellele need jaotatakse hooldusohvitse- riae kaudu.

Perekonna abiraha laiemale alusele

Seni kehtinud määruste põhjal võisid sõjaväeteenistusse kutsutute vanemad ainult siis perekonnatoetustaraha saada, kui oli tõen- datud, et sõjaväkke kutsutu oli enne sõja- väeteenistusse astumist kannud hoolt vanema- de eest. See korraldus valmistas raskusi sel puhul, kui isa, kutsuti kutsuväljaõppe ajal sõjaväeteenistusse. Need raskused leia- vad kõrvaldamist Riigikomisari järgmise korraldusega:

Kui sõjaväkke kutsutu enne sõjavätee- nistusse määramist õpilaseks polnud veel oma vanemate toetaja, on vanemad siiski õigustatud saama perekonna-toetustaraha, sest kui arvestada, et pärast kutsuväljaõppe lõpu viimist oleks sõjaväkke kutsutu vasta- valt oma seaduslikule toetus kohustusele, toetunud oma vanemal.

Ülalpidamise kohuse alguseks loetakse aega, mil kutsuväljaõppe oleks lõpule jõud- nud. Loomulikult võivad ka siis vanemad perekonnatoetustaraha saada, kui sõjaväkke kutsutu kutsuväljaõppe lühikest aega enne tema sõjaväeteenistusse võtmist lõpule jõndis.

Igal juhul on aga ainult neil vanemal õigus perekonnatoetuste saamiseks, kes pole võimelised ise omale ülalpidamist teenima. Vastavad avaldused tuleb esitada villa- vanematele. Igal juhul tuleb juure lisada sõjaväkke kutsutu väeosa tõend sõjapalga (Kriegsbesoldung) mittesaamise kohta.

PÄEVAD KAOVAD KIIRESTI, seepärast asuge veel täna valmis- tama jõuluks tervituspakikesi eesti rindemeestele.

„Selbsttier“

Mitteameetlikud andmed kõnelevad, et umbes 75 prots. meie linna elanik- konnast on saksa keele ära õppinud iseõppimise teel. Ja mis seal siis lõ- puks ära ei ole, kui leidub head pea- lehakkamist, mahukas sõnastik ja tut- tav sõjaväelane, kes võimaldab keele- harjutamises head praktikat! Ent kui teinekord kuuled neid iseõppijaid, siis tundub küll, et mõnigi on oma keele- õppimise meetoditega läinud natukene viltu.

Nagu näiteks, tõlgitakse: pealinn — Kopfstadt, püssirohi — Flintengrass, põhjanäel — Grundnagel, silmakirjalik — augenbrieflich. Aga hiljuti ma tabasin iseõppijate leksikonist veel ühe uue tõrda sõna — Selbsttier. Sai murda tükki aega pead, mida see sõna võiks tähendada, alles viimaks tuli arusa- mine nagu väik selgest taevast — see pole ju midagi muud kui iseloom! Kes ei usu, vaadaku sõnastikust järele: „selbst“ on ise ja „Tier“ on loom. Selge!

Selle „Selbsttieriga“ kohtasin ma tänaval juhiskult. Jalutas mu ees noorpaar: pika sirge rühiga sõjaväelane ja võluva vilimusega daam (hõbereba- ne, elektrilokid, nõelumata siidsukad). Daam tõrjub tagasi mingeid sõjaväela- se püüdlusi, seletades, et kuigi tal ole- vat hea „Selbsttier“, ei võivat ta ome- ti... jne.

Härä (ei taipu muidugi esimesel hetkel „Selbsttieri“ mõtet): Was? Sie sind ein selbstloses Tier? (Mis? Teie olete üks omakasupüüdmatu loom?) Daam: „Nein, nein! Sie verstehen mich nicht! Ich wollte sagen — ich habe gute Selbsttier...“ (Ei, ei! Te ei saa minust aru! Ma tahtsin öelda — mul on hea „Selbsttier“).

Härä: „Welche Tiere haben sie? Läuse?“ (Missugused loomad teil on? Taid?) Edasi ma ei kuulnud. Jah, mis sa teed, üks ei saa ühest ega teine teist aru. Neetud sõnastik oma riugastega!

Mats Mõtslane — „mõtslasest mats“

Külaskäik kirjanikule, kellest on saanud koolmeister, aednik-mesinik ja isegi metsatöölaine

Mats Mõtslane, kodanliku nimega Mart Käär, ikkagi enam kui kolmekümne aasta eest mees kirjanduses. Enam kui kolmekümne aasta eest mees kirjanduses. Enam kui kolmekümne aasta eest mees kirjanduses. Enam kui kolmekümne aasta eest mees kirjanduses.

Et Mats Mõtslane nime pole hulgalt ajal, enam kirjanduses esinenud, siis siirdusime teda külastama, et pisut lähemalt küsida ja näha, kuidas „kadunud kirjanik“ elab. Pärnumaa mehele on ta elu nüüd oma südametunniselt truuks jäänud. Peale selk-lus- ja heitlikust elu sin-aal on ta nüüd juba enam kui kümme aastat Pärnumaa koolmeister. Sedapuhku kolmandat aastat Väandra alevikus, sealsete algkoolis.

Kuigi ta varsti on 60-aastaseks saamas ja viimati temaga koos sal olnud aasta vile eest, pole kirjaniku välises olekus vahepeel midagi muutunud. Ta on ikka endiselt hrapsakas, jutukas, välisprillid hoolikalt ninal. Miski ei reeda, et sellel mehel on peat-seit kuuskümnead täis.

„Tolene, kuulame ja vastame, kuidas kirjanik Mats Mõtslane elab“, alustame usot-lemisele. „Asjata... Kirjanik Mats Mõtslane pole enam, temast on saanud mõtslasest mats“, maeritab läikiva pilga pealasega vanahärra vastu ja süüta „pinotageus“. Ta ei lase uut küsimust esitada, sest juba ta jätkab: „Pole midagi imetada: ma olen mõtslasest. Teate ju isegi, et karudki ei ole saanud Väandra maaest välja, kuidas peaks see siis mul võimalik olema! Jah, kahe aasta kestel pole ma Väandra alevikust kaugemale jõud-nud — seda enam, et jalgrattakumme ei saa milgi viisil parandada. Aga mitte selle-pärast — töö hoiab kinni. Ei lase põlvkase, tunnikei „maailma kaasa“, kuigi tahmist oleks.“

Ja siis jutustab Mats Mõtslane, kuidas ta koolis tunde annab, kuidas ajandust arendab, meesindusega mässab ja metsas puid langetab. Ning milline mõnu sellel on, võrreldes muuga, nii-öelda „kultuurilise as-jadega“.

Nii on see läinud juba aastast-aastasse. Tõesti, ma olen mõtslasest mats. Võib-olla on see minu traagika, kuid olgu. Ma olen siiski päris rahul, sest linnas, seal, kus on kultuur ja kõik muu, pole seda, mis siin — rahu, tööõnne ja lõpuks tuldupoolelki sel määral, nagu terve, tõttav inimene vajab.“

„Aga kirjandus, muusa? Kas midagi on paremaid sega ootamas?“

„Kes seda teab! Võib olla...“ mõtiskleb Mõtslane ja kostab siis: „Otseselt deides sein ma hiljuti kirjanduslikku hrastust Tar-tust. Juba arvasin, et nüüd hakkam jätkama, kuid... Nojah, „Noor Eesti“ kirjutas ja pa-lus luba, et „Kraavitaja“ neljan-da trüki avaldamiseks. Andsin nõusoleku. Kuid siis tuli vastus täname, kuid kahjuks ei tule siiski asjat midagi välja, ajaajag, paberipuudus. Ja eks see võtundki minult tuju ja tahtmise nukele kavatsusteks. Ei-alegu oleksin lõpule viinud uue, ammu-nest ajast pooliku teose. „Kavandised vood“ kolmandal osal, mille eelmine osa ilmus küm-ne aasta eest.“

„Nii et midagi on siiski käes?“

„Kui nii öelda võib, siis sead küll.“

Aga edasi ei taha juttu kirjanduslikel tee-madel hargneda. Mõtslane seletab, kuidas on õige viis tubakat parkida, milline tubaka-seeme on meie kliimas parim, mida tuleb

silmas pidades aeteritamis ja puulangemise juures, ühe sõnaga — meile juttu liigub neil teemadel, mis nüüd on akutsed.

Et Väandra alevikus on ainult kaks raad-lopapaarti (sest sõjajärgselt hävis mitusada aparaati) ja alevik muulgi viisil on välia-maailmas niisama hästi kui isoleeritud, siis on kirjanikul võõral palju esitada sõja ja meile tuleviku teemadel.

„Tahaksin nii väga peale sõjaajasse Tartus-se minna, sest ma olin viimati Tartus 14 aasta eest... aga ega siit see sõit nalja-si ole. Ja pealegi — suurem jagu mu sõp-ru-tuttavaid on vahepeal Tartust kadunud, kes küüditatud, kes viidud, kes ise läinud... nii et pole nagu mõtetki...“ (ühendab usot-letav.

„Aga Tartu elab siiski... Suite, Tuglas, Hindrey, Luta ja mitmed teised tele-ealised kirjanikud on alles...“

„Oh... aga ega ma neid tunnegi. Olen elanud rohkem „oma moodi“ — põlumehe-na ja koolimeistrina. Kirjanikuna või ni-öelda boheemlasena ma ei puutunud palu-teiste kirjanike meesega kokku. Siiski, Hind-reya olen kord malet mänginud... aga nooremaid, nagu Mäku ja teisi, pole ma oma ihusilmaga üldse näinud.“

Jutt on kaldunud jällegi kirjanduslikule teemale ning Mõtslane jutustab huvitava loo oma hilisemast minevikust.

Enam kui kahekümne aasta eest kirjutas ta ühe jutustuse, mille pealkirjaks on peat-egelas nimi. See ilmus eiraamatuna ning on leidnud võrdlemisi laia ingelajakonna. Peategelase nimi on „laest võetud“ ja sünd-mustikku fabuleeritud. Mõõdus kaks aeta-kümnet. Ja siis — hiljuti — ilmus jutustuse peategelase nimeline isik, kes leiab, et teda on soivatud. Järgneb rida sekkumisi, pahan-dusi, arusaamatusi ja ametlikke asjaõien-damisi... Ühe sõnaga ebameeldivusi.

Umbes analoogiliselt on oma ajal esile kutsunud ka „Kraavitaja“, mille tegevus-paika ja tegelasi on otsitud Kilingi-Nõmmel, mis oleval aga väär, sest „Kraavitaja“ ei ole seotud Kilingi-Nõmme ja ta elanikkonna-ga. Sentil valitses meil aga üldine arvamine ka kirjanduslike väljaannete, et „Kraavi-taja“ sündmuslik on lavastatud Kilingi-Nõmmel. Samuti pole „Kraavitaja“ tegela-se eelset Pärnumaa väikelinnast, vaid need on kirjanikul ette kujutatud.

Põllumajanduses töötajate varustamine tekstiilkaupadega

Põllumajanduses töötajate varusta-mise kindlustamiseks tekstiilkaupadega, on Ida-alade Riigikomissari käskkirjaga antud võimalus põllumajanduslike saaduste äraandjaid varustada tekstiil-kaupadega tekstiil-punkti-tähtedega alusel. Varustamine toimub üldise preemiata-kava raames. R. K. O. käskkiri näeb ette, et pooled preemiapunktideist, mis arvestatakse põllumajanduslike saaduste äraandjatele, võib välja anda tekstiil-kaupade-punkti-tähtedega näol. Vahekord tekstiilkaupade-punkti-tähtedega arvestami-sel preemiapähtedele on 1:3 s. t. 1 preemiapäht — 3 tekstiilkaupade punk-titähete. See vahetus resp. tähtedega välja andmine toimub ära antud lina ja villa vastu Estonia ja tema ülesostukohtade kaudu, kõikide teiste äraantud saaduste vastu valla- resp. linnavalitsuste kaudu.

Et kindlustada tekstiilkaupade ostja-le vajalikku kaupade valikut, oli vaja-lik piirata tekstiilkaupade-müügi-võrku teatud kauplustega. Üldiselt on Eesti-ala jaoks ette nähtud 64 kauplust, mil-lel on tekstiilkaupade müügi-õigus teke-stiilkaupade-punkti-tähtedega vastu. Kaup-luste asukohtade määramisel on silmas peetud geograafilisi tingimusi, et või-maldada talupidajatele tekstiilkaupade

„Järvapoegade“ suuski

S-a „Järvapojad“ liikmeil osutub võima-likuks eelolevaks talvepordi hooajaks saa-da suuski. Suusade saamiseks tuleb sellet liikmeil kirjalikult pöörduda S-a „Järvapo-jad“ kohapealsete osak. Juhil poole, kusjuures vastav avaldus peab sisaldama järgmist and-meid: soovivaldaja ees- ja perekonanimi, vanus, kas avalduse esitaja on võistlusvõime-taja või suusapordihuviline ja soovitava suusa suurus. Väljajagamiseks kuuluvad suu-sad on keppidega, kuid eelneeteta ning nende hind kõigob Rmk. 15—20 vahel. Vastavate soovivalduste esitamise viimaseks tähtpäevaks on 22. det.

Paide osakonna liikmeil on võimalik en-di soove teatada ka telefonil Paide 67.

Järvamaa isevastustajate emadele ERÜ kaudu imiku-varustust

Majandus- ja Rahandusdirektooriumi poolt anti ERÜ käsutusse 30.000 punkti väärtuses imikuvarustust, millest Järva ringkonnas tu-leb jagamiseks kaks ringkonnasemist eelise reserviga 43 komplekti imikutarbed. Iga komplekt sisaldab vajalikke imikutarbed 63 punkti väärtuses.

Nimetatud imikuvarustus tuleb ostuluba-da vastu jaotamiseks maal elunevatele käsi-tööliste ja neli laevaturustajate emadele, kes ei ole suutnud end imikutarvetega

Oma kaussest pedagoogilisest tegevusest on Mõtslane nõndagi pajutada.

„Minu elus esineb määrava tähtsusega arv 7. Ikka olen ma siin või seal 7 aastat elanud või 7 aastat sel ja tol ajal töötanud. Kui ma kord olin boheemlikust tegevusest tüdinud, otsustasin pedagoogiks hakata. Kandeeritsin siin ja seal, aga ikka ja ikka ei saanud ma valimistel tarvilikku hääletamist. Hing läks täis ja ma külsin siis ühelt vallasekretärit, et miks mind ei valitud. „Sellepärast, et olete kirjanik. Kar-deti, et hakkate kõike kirja panema, mis meile vallas on ja ei ole“, naeratas sekretär.“

Järgmises kohas sain aga täieliku ena-muse hääli. See pani imestama. Pärisin, et kuidas see küll juhtuda võis, ma siin vihi-võõras ja pole mul eestkostjaid ega midagi. „Vallase- sellepärast, et olete kirjanik. Seet mül on igast kutsesest õpetajad olnud — kunagi pole nendega õnne olnud. No eks me siis valitud seekord prooviks kirjaniku, et vaadata, kas saab õpetajana asja või mitte“, vastati mulle.“

„Ja nad ei kahtelnud?“

„Vist mitte, sest olin 7 aastat kohal“, naeratab Mats Mõtslane temale liskupärase muheusega näpita-prillide tagant.

Lahkudes soovime kuuekümnenda künni-sel kirjanikule õnn ja edu juba ette, manit-seades, et nüüd on veel aeg oma rikalliku-de elukogemuste varal uute romaanide kirjutamisele asuda.

„Eks me vaata; kui aed ja mets aega annavad. Petrooleumi poolest pole enam takistusi, sest eile hakkas Väandra elektri-jaam jällegi tööle“, kostavad labkumissõnad.

Tühistati asendamatuse 1924. a. sündi-nud meeste kohta

Kindralkomissari poolt on avaldatud tea-dande 1924. a. sündinud meeste kaitseteenistuse kutsutakse kohta.

Teadaandega järgi tühistatakse kohese kehtivusega asendamatuse tunnistamised kõi-gi 1924. a. sündinud meeskoostajate kohta. Ühtlasi tunnistatakse teadaandega kehtetuks 1923. a. sündinud meeste varemate järele-vaatuste puhul väljaantud vastamistatused.

Asendamatuse tunnistamised ei ole Eesti Omavalitsuse juhi poolt 10. detsembril antud 1924. a. sündinud meeste kaitseteenistuse kutsutakse määruse alusel teostava järelevaatuste puhul lubatud. Ainult üksikui-lerandjuhtumisel on võimalik anda lühiaja-

Tekstiilkaupu kutsekogude kaudu

Esemete jagamiskava määrati kindlaks

Eelisevateks jõuludeks tuleb Eesti Kut-sekogude kaudu neli töötajale, kes on Kut-sekogude liikmed, jaotamiseks kogusummas 3.800.000 punkti väärtuses mitmesuguseid tekstiilkaupu, millele lisandub veel mees-töötlajale väljajagamiseks 80.000 paari sokke. Selle koguse õiglaseks jaotamiseks mää-ravad Eesti Kutsekogud igale käsitajale, ar-vestades võttes selles sõjalist tähtsust ning töö iluolu. Vastava hulga tekstiilkaupade punkte, mille põhjal käitis koostab esemete töötajale jagamiseks panni.

Nimetatud tekstiilesemete jagamise plaan saadetakse tagasi Kutsekogudele, kes seda kontrollivad ning kinnitavad käsitajale tagasi saadavad.

Edasi esitab käsitajad Kutsekogu-de poolt kinnitatud ettepanekumekirjad Tallinnas linnavalitsuse kaubandus-tööstus-osakonna varustametele ning mujal vasta-velle ostulube väljaandvale asutusele, kes siis ostulubade väljaastab.

Raadio

NELJAPÄEV, 16. DETSEMBER 1943.

5.00 Saade saksa sõjaväele. 6.15 Päeva-uudised. 6.30 Hommikukontsert (ülekanne) 7.00 Päevauudised saksa keeles. 7.15 Rõõm-sate viisidena alustame uut päeva (hpl). 8.30 Põlumeeste: Meilaspereda talvitami-sest (agr. Jaan Roote). 8.45 Päevauudised. 9.00 Päevauudised saksa keeles. 9.10 Landesdien-st Ostland 9.25 Saatepauz. 11.30 Lühidalt ja hästi (hpl). 12.15 Päevauudised. 12.30 Põl-vaudised saksa keeles. 12.45 Lõunamuusika (Ringhäälingu suur orkester juh. L. Tauts ja hpl. Saate kaanab die ka Riisaatja). 14.00 Päevauudised saksa keeles. 14.10 Landes-dienst Ostland. 14.20 Ajaviteks (Üles. Bres-laut ja Hamburgist). 16.00 Muusika pärast-tõunaks (Ringhäälingu tantsukapell Vi. Sapechinski). Vaheajal kell 16.45 Päevauudi-seid. 17.00 Päevauudised ja saatekava üleva-ded saksa keeles. 18.00 Noortele: „Hõõgambi leutamine“. Waldemar Glaseri kuuldemäng. Lelutaja Heinrich Goebeli 50. surmapäeva tähtsimeks. 18.30 Aja kaja ja saatekava ülevaade. 19.15 Rindesportaaža (üle-k. sak-sa keeles). 19.30 Muusika (üle-k. 19.45 Põl-vaudised loeng (üle-k. s. k. 20.00 Päeva-udised saksa keeles. 20.15 Eesti sõduritund (Sõduritekvartett, instrumentaal- ja vokaal-soitlased). 21.00 Päevauudised. 21.15 Vähe-tatud, kuid siiski huvitav (hpl). 22.00 Pä-vaudised saksa keeles. Järgnevalt saatelõpp.

REDE, 17. DETSEMBER 1943.

5.00 Saade saksa sõjaväele. 6.15 Päeva-uudised. 6.30 Hommikukontsert (üle-k. 7.00 Päevauudised saksa keeles. 7.15 Hom-mikukontsert (ülekanne Hamburgist ja hpl). 8.45 Päevauudised. 9.00 Päevauudised saksa keeles. 9.10 Landesdienst Ostland 9.25 Saatepauz. 11.30 Väike kontsert (üle-k. Frankfurdist). 12.15 Päevauudised. 12.30 Põl-vaudised saksa keeles. 12.45 Lõunamuusika (hpl). 14.00 Päevauudised saksa keeles. 14.10 Landesdienst Ostland. 14.20 Opereti-meistrid (hpl). 15.30 Muusika pärast-tõunaks (hpl). 16.45 Päevauudised. 17.00 Päevauudised ja saatekava ülevaade saksa keeles. 17.15 Rah-valik puhkpillimuusika (Ühe kaitsespartajoni puhkpilliorkester muusikameister A. Kõhe-liku juhatusel). 18.00 Saksa suurmeel idar-nuimis (3): Johann Gottfried Herder. Tema 140. surmapäeva puhul (Dr. C. J. Brinkmann, saksa keeles). 18.15 Franz Schuberti laule (hpl). 18.30 Aja kaja ja saatekava ülevaade. 19.00 Tallinna kontserdid 1943-44. III avai-ksümfooniakontsert („Estonia“ teatri korral-dusel). Kat. J. Kaljespoolik, klarnet (Ring-hääling), ning ringhäälingu ja „Estonia“ teatri ühendatud orkestrid juh. E. Kalam, („Estonia“ kontsertsaal). Vaheajal 20.00

Tallinnas avati näitus „Eesti rahva eluvõitlus“

Lupäeval, 11. detsembril kell 12 toimus Tallinna Kunstihoones E.O. Rahvakasvatuse Peavalitsuse poolt korraldatud näituse „Eesti rahva eluvõitlus“ avamine.

Näituse pidulikule avamisele olid il-munud Eesti Omavalitsuse juht dr. Mäe, Kindralkomissariaadi, Eesti Omavalitsu-se ning teiste asutuste juhtivad amet-iskud ning ajakirjanduse esindajad.

Näituse avasõna ütles Rahvakasva-tuse Peavalitsuse juhataja B. Meret, märkides oma kõnes, et selle näituse ülesandeks on esitada eesti rahva aja-lookäiku algaegadest tänaseni. Edasi tähendas kõneleja, et selle näituse põh-japanev tähtsus seisneb selles, et siin on esmakordselt leidnud avaldamist meie arheoloogide uurimuste tulemused soome-ugri rahvaste ja sellega ke est-laste saamislool ning päritolul kohta. Arheoloogiline materjal tõendab, et meie esivanemad pole oma kodumaale rännanud kuskilt idast, vaid on tulnud läänest. Need tõed, mis näitusel pilti-kult on esitatud, peavad saama igale eestlasele tuttavaks.

Pärast Rahvakasvatuse Peavalitsuse juhataja avasõna järgnes tutvumisi-

ringkäik näitusel kutsutud külaliste poolt.

Näitus „Eesti rahva eluvõitlus“ an-nab oma eksponaatide ülevaatliku ja selge pildi eesti rahva arengu- ja aja-loost, alates kiviajast ja esimeste asu-kaate tulekust meie maale, kuni Nõu-kogude okupatsioonini, ja sellele järg-nevale maa vabastamisele bolshevik-ikest. Ei ole unustatud ka eesti va-batahtlikke idarindel ning Narva patal-joni ja Eesti Brigaadi.

Huvitavamad väljapanekuid näita-sel on arheoloogiliste leidude ja eesti muistse vabadusvõitluses kasutatud relvade ülevaatlidud kartogrammide eesti rahva vanimast ajaloost.

Väärtuslikumaid väljapanekuid meie rahva uue ajaloost on Tartu rahu-lepingu algtekst, sulepea, millega see alla kirjutati ning Jaan Poska prillid, mida ta kandis rahuläbirääkimiste ajal. Samuti on originaalsi välja pandud Vabadusristi I liigi kõik kolm klassi. Mõnuseks taustaks neile ja teistele va-badussõda puudutavale väljapanekuile on meie sõjaväe rügementide lipud.

Ringkäik näitusel juhib meid pidu-likult sisse meie rahvuse ajaloo kõi-gisse ajajärkudesse ja nende problee-midesse ning annab ülevaate meie ajaloolisest missioonist meie hõimude kodumaa kahjuks küll ajaloo vältel nii ahtaks muutunud pinnal.

AMETLIKUD TEATED

TEADAANNE

1924. aastal sündinud meeste kaitseteeni-tuse kutsutakse kohta. 13. det. 1943.

Kõik 4. mai 1943. a. asendamatuse me-netluse teadaande alusel toimunud asenda-matuse tunnistamised 1924. aastal sündi-nud meeste suhtes, kes Eesti Omavalitsuse juhi 1924. aastal sündinud meeste kaitseteenistuse kutsutakse määruse, 10. detsembrist 1943 (AT 1943, 26, 93) alusel on katse-teenistuskohustikud, tühistatakse kohese kehtivusega. Ühtlasi tunnistatakse käesole-vaga kehtetuks 1924. aastal sündinud mees-tele varemate järelevaatuste puhul väljaan-tud vastamistatused.

Asendamatuse tunnistamised ei ole ees-pool nimetatud määruse alusel teostatava järelevaatuste puhul võimalikud. Ainult üksi-kuil erandjuhtumisel on võimalik anda lühiajalist ajapiikendust sõrastele eriooskuse tööjõududele, kelle puudumisel mõne käiti-se sõjaliselt otustav toodang võiks soiku jääda. Ajapiikenduse palved kuuluvad otus-tamistele pädeva kaitseteenistuskomisjoni poolt. Avaldused väljaspool põllumajandust tegevatele kaitseteenistuskohustikele ajapi-ikenduse andmise kohta võivad kuuluda ar-vestamisele üksnes siis, kui need esitatakse kutsutakse käsitajajuhataja poolt üheksajäse kirjaliku põhjendusega ametiasutuse või käi-tise asukoha järgi pädevale piirkonnako-missarile (tööamet või tööameti kõrvalasutus) ja kui need sinna saabuavad hiljemalt pä-vel enne kutsutuse järelevaatust, kellele ajapiikendust palutakse.

Tallinnas, 13. det. 1943.
Kindralkomissari Tallinnas
Ülesannetes HOHENLOHE

TEADAANNE

kindlustuskaartide ja rendisekindlustusosa-makside kohta

Rendisekindlustusastutis juhib kõigi pal-gaalt töötajate tähelepanu asjaolule, et nad omavad edaspidi õiguse saada töövõi-metuse või vanaduse puhul rendist (pen-si-oni) ainult siis, kui nende jaoks on välja kirjutatud kindlustuskaart. Kindlustuskaardi peavad alates 1. juulist 1943 omama kõik kindlustuskohuse alla kuuluvad omamaised palgalt töötajad, ühes arvatud ka maa-tööliste ja majatöenijad. Kindlustuskaardi on kohustatud töötajale muretsesma tööand-ja, sealhulgas ka talupidajad. Kindlustus-kaardide planeet võib tasuta saada Rendi-sekindlustusastutiselt, allpool tähendatud Rendisekindlustusastutise kohalikele esinda-jatel ja vallavalitsustel. Kindlustuskaardi hoiab alal tööandja ja see antakse töötajale välja ainult haiguse (või rendisekindlustus-sammete nõutamisel või töövahekorra lõp-pedes.

Töötandjal tuleb kindlustuskaardile iga töötamisnädala kohta vastavalt töötasu suu-rusele klepida rendisamargid. Rendisamar-ke müüakse postkontorites ja neid on võt-malik tellida postigaensurideast. Rendisamar-gid kuuluvad klepimiseks arvates 1. juul-list 1943. Võlgnevad rendisekindlustusosa-makand tulevad viivitamatult ärandada mak-suvõlad aja eest 1. juulist kuni 1. detsembrini 1943 hiljemalt 31. detsembrini 1943. Töötandjad, kes ei ole tähtajaka ärandanud rendisekindlustusosamakse, võidakse kari-utada rahatrahviga piiramatus ulatuses. Peale selle võib töötaja töövõimetuse korral kahju-tasu maksmise kohustus langeda töötandjale.

Rendisekindlustusosamakade tasumise korra kohta võib tarkorraldada saada tasuta teatemehele ja lähemad teated Rendisekind-lustusastutiselt Tallinnas, Tõnismägi 5 (tel. 463-12) või Rendisekindlustusastutise kohali-kele esindajatele, kae asuvad:

Tartus — Gildi 8 (tel. 33-23)
Paides — Tallinna 4 (tel. 112)
Narvas — Peetri pl. 12-17 (tel. 183)
Valgas — Kesk 6-2
Võrus — Jõri 31 (tel. 246)
Pärnus — Hommiku 17
Päris — Kiriku 18 (tel. 219)
Viljandis — Eba 4 (tel. 167)
Haapsalus — Karja 8 (tel. 86)
Rakveres — Lai 17 (tel. 341)
Kuresaare — Pruuli 1 (tel. 174)
Eesti K. p. Rendisekindlustusastutis.

Vabandam Anna Piimadüügu meieri A. Püve ees laimujutu levitamise pärast jünstu puu-dujäägi üle. Hille Äike

Ära anda OINAS või JÄÄR kahe PÕRSA vastu. Teatada Paides, Kaldal 4. K. Tam-mehoid. (Tannebaum).

JÄRVA TEATAJA Nr. 145
Neljapäeval, 16. detsembril 1943. a. Lbk. 4.

Helmu Saarma

snd. 1. II 1931, surm. 11. XII 1943

mälestavad kustumata valusas leiba vanemad, õed, vend, vanaema ja omaksed.